

Revisors risiko for erstatningsansvar i millionklassen

I artikkelen kommer jeg med noen tanker om hvordan vi som praktiserende revisorer med noen få enkle grep kan redusere risikoen for å pådra oss erstatningsansvar i millionklassen for mangelfull utført revisjon.

Statsautorisert revisor
Asbjørn Nygård
Partner Fryd Revisjon

De siste tre årene har det vært flere dommer mot små revisjonsselskaper hvor revisor har blitt dømt til å betale erstatning på over ti millioner kroner. I enkelte av dommene har sågar erstatningsbeløpet vært større enn revisors forsikringsdekning. At revisor blir dømt, betyr også at noen av brukerne av årsregnskapet faktisk har lidd et økonomisk tap som følge av mangelfull utført revisjon. At noen kan lide tap som følge av mangler i revisjonsutførelsen vår, er noe vi som allmennhetens tillitsperson aldri må glemme.

I artikkelen gjennomgås først fire dommer mot revisor, før jeg ser nærmere på hvilke revisjonsmessige grep man bør ta som følge av disse. For ordens skyld vil jeg gjøre oppmerksom på at to av dommene er anket.

Dom 1 – Andersens Emballasje og Design AS

Andersens Emballasje og Design AS drev med salg av emballasjeprodukter. Selskapet slet med anstrengt likviditet, noe som gjorde banken bekymret for verdien av det store varelageret. Banken krevde derfor at en annen revisor enn

selskapets valgte revisor foretok en kontrolltelling. Resultat av denne varetellingen viste at varelaget som var bokført til 75 millioner kroner, kun var verdt 17 millioner kroner. Banken besluttet derfor å si opp sitt engasjement med Andersens Emballasje og Design AS, noe som medførte at selskapet meldte oppbud i desember 2013.

Banken saksøkte så revisor for mangelfull revisjon av varelageret.

Retten vurdering

De siste seks årene før konkursen hadde ikke selskapet foretatt noen fullstendig varetelling ved årets slutt. I stedet hadde man beregnet seg frem til en teoretisk varelagerverdi basert på antatt bruttofortjeneste med samme sats for alle varer. Retten la til grunn at kravet til revisors kontroll skjerpes når selskap anvender alternative verdsettelsesmetoder og klandret revisor for å ha lagt til grunn den bruttofortjenesteprosenten som ble oppgitt fra ledelsen, uten ytterligere kontroll. Ifølge retten burde revisor ha kontrollert den kalkulererte varelagerverdien på varegruppenivå siden en slik kontroll ville ha avdekket at varelagerverdien var langt lavere enn det som var bokført.

I april 2016 ble revisor dømt i Tingretten til å erstatte bankens tap på 9,7 millioner kroner, mens hver av partene måtte dekke sine egne saksomkostninger. Det var imidlertid ikke bare banken

som saksøkte revisor. I oktober 2017 ble revisor på nytt dømt i Tingretten. Denne gangen til å erstatte hovedleverandørens tap på 10,5 millioner kroner, samt dekke denne sine saksomkostninger på 3,0 millioner kroner.

Det kan også nevnes at banken innrapporterte revisor til Finanstilsynet som så gjennomførte stedlig tilsyn hos revisor med gjennomgang av det aktuelle revisjonsoppdraget. Konklusjonen på Finanstilsynets gjennomgang var at revisor ikke hadde innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis. Finanstilsynet ga også oppdragsansvarlig revisor kritikk for at hans kvalitetskontroll i stor grad syntes å være en overordnet gjennomgang som først skjedde i forbindelse med avslutningen av revisjonen.

Dom 2 – Glåma Bygg AS

Glåma Bygg AS var en byggentreprenør som slet med dårlig lønnsomhet og manglende likviditet. For å unngå konkurs henvendte ledelsen seg til banken og ba om økt kredittamme eller at banken gikk inn med ny egenkapital. Til tross for at årsregnskapet for 2010 ikke var klart, vedtok banken i styremøte den 21. juni 2011 å tegne aksjer i selskapet. Som grunnlag for sin beslutning hadde banken mottatt kopi av et brev som selskapets revisor hadde sendt til selskapets ledelse samme dag. I brevet hadde revisor blant annet

Glåma Bygg var en byggetreprenør som slet med dårlig lønnsomhet og manglende likviditet.

Dom 3 – To-Jo AS

To-Jo AS var et selskap som kjøpte inn chassiser for ombygging og solgte videre ferdig ombygde minibusser. I løpet av de siste årene før selskapet gikk konkurs hadde det utviklet seg en praksis hvor hovedleverandøren fakturerte med store etterslep. Som følge av dette ble det under konkursbehandlingen avdekket at varekostnaden for et betydelig antall chassiser ikke var bokført i samme år som salgsinntekten, noe som medførte en tidsavgrensningsfeil på 15,4 millioner kroner i det siste årsregnskapet før konkursen.

På konkurstidspunktet i oktober 2014 hadde hovedleverandøren et krav på To-Jo AS på 22,4 millioner kroner, hvorav det ufakturerte etterslepet utgjorde 15,8 millioner kroner. Fordi konkursbehandlingen kun resulterte i en dividende på 9,9 %, reiste hovedleverandøren erstatningskrav mot revisor.

Rettsens vurdering

Revisors arbeid knyttet til varekostnaden og leverandørgjelden hadde bestått i innhentelse av kontoutdrag fra hovedleverandøren og analyse av bruttomarginen. I tillegg hadde revisor gjennomgått inngående fakturaer i det etterfølgende regnskapsåret, men hadde bevisst hoppet over de inngående fakturaene fra hovedleverandøren, siden kontoutdraget, etter revisors vurdering, dekket opp fullstendigheten av leverandørgjelden.

Retten var uenig i dette og mente at kontoutdraget kun viste det som var fakturert, mens det som var levert uten å være fakturert, ikke fremgikk av kontoutdraget. Avstemming av kontout-

informert om at revisjonen av varer i arbeid ikke var ferdig, men at han ikke forventet noen store overraskelser i det endelige årsregnskapet.

Det endelige årsregnskapet for 2010 ble avlagt den 11. juli 2011 og var omtrent som det foreløpige årsregnskapet. Den økonomiske utviklingen i Glåma Bygg AS ble imidlertid ikke som man hadde håpet og i mars 2013 gikk selskapet konkurs. Banken saksøkte da selskapets revisor for å få erstatning for tapet sitt.

Rettsens vurdering

I lagmannsretten ble det slått fast at varer i arbeid i årsregnskapet for 2010 hadde vært overvurdert med minst 10,2 millioner kroner. Tatt i betraktning ledelsen i Glåma Bygg AS sin tendens til å ha for optimistiske prosjektkalkyler, var det etter lagmannsrettens syn ikke tilstrekkelig at revisor kontrollerte holdbarheten av selskapets kalkyler kun gjennom samtaler med daglig leder. Retten mente at det var all grunn til å tro at overvurderingene hadde blitt avdekket om revisor hadde bedt om dokumentasjon som kunne ha sannsynliggjort forventet dekningsbidrag.

Revisor ble dømt i lagmannsretten, men anket dommen til Høyesterett. I anken ble det hevdet at siden banken sin investering skjedde før revisjonsberetningen ble avgitt, var det ikke relevant å vurdere kvaliteten på revisjonen. I Høyesterett sin behandling av saken

var således spørsmålet om brevet fra revisor, som ikke var en revisjonsberetning, kunne resultere i erstatningsansvar for banken sitt tap.

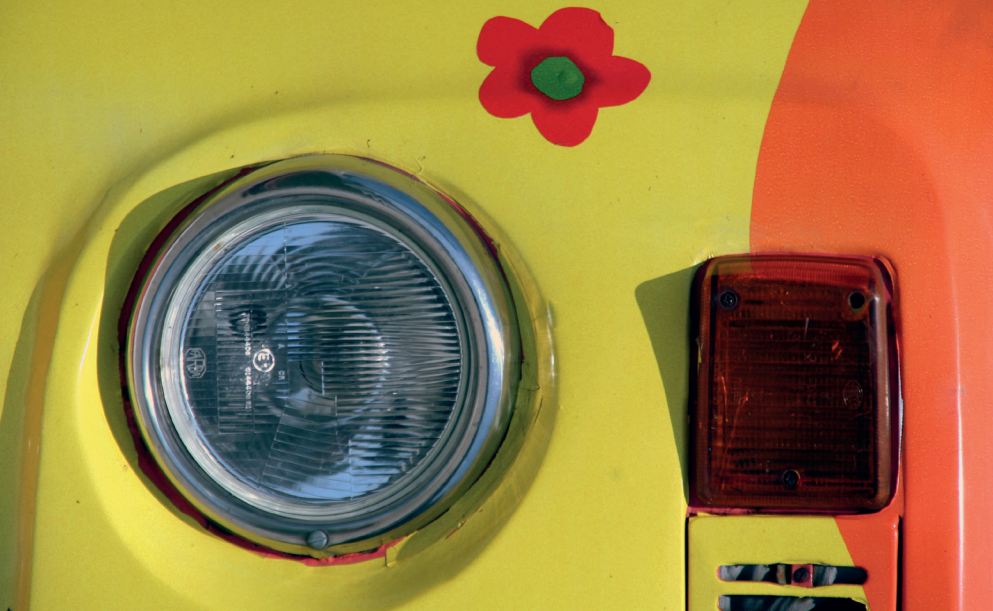
Høyesterett slo først fast at revisor, da han utformet brevet om det foreløpige årsregnskapet, visste at selskapet var i en vanskelig økonomisk situasjon. Revisor visste også at det ble arbeidet med å styrke selskapets finansiering og at brevet kunne bli videreformidlet fra selskapet til banken. Høyesterett konkluderte så med at en feilvurdering av varer i arbeid på rundt 10 millioner kroner ikke lå innenfor det en leser ville forestille seg som mulig etter å ha lest brevet og det foreløpige regnskapet.

I november 2016 fastholdt derfor Høyesterett dommen i lagmannsretten om at revisor måtte erstatte banken sitt tap på 12,0 millioner kroner. I tillegg måtte revisor dekke banken sine saksomkostninger på 0,9 millioner kroner.

Translatørservice as

Oversettelse for næringslivet og offentlig sektor siden 1979
Bred erfaring og kompetanse
Kontakt oss på tlf. 810 33 333
eller post@translator.no

To-Jo AS var et selskap som kjøpte inn chassiser for ombygging og solgte videre ferdig ombygde minibusser.

draget var dermed etter rettens mening ikke alene tilfredsstillende bevis for å revidere fullstendigheten av leverandørgjelden. Siden analysen av bruttomarginen ikke var detaljert nok, ble rettens konklusjon at revisjonen ikke var tilstrekkelig.

Heller ikke revisors subsidiære påstand om at erstatningsansvaret måtte reduseres etter regelen om skadelidtes medvirkning, fikk medhold av retten. I mars 2017 ble derfor revisor dømt i Tingretten til å betale selskapets hovedleverandør 14,0 millioner kroner i erstatning, hvorav 6,0 millioner kroner i solidaransvar med To-Jo AS sin daglige leder og styreleder, samt å dekke motpartens saksomkostninger på 1,5 millioner kroner.

Dom 4 – Bonita Invest AS

Bonita Invest AS drev med valutahandel på vegne av et titalls kunder. Etter at enmanns-AS et gikk konkurs i mai 2015, ble det oppdaget at daglig leder/eier i en årrekke hadde manipulert kontoutskrifter og årsoppgaver fra det meglerforetaket som valutahandlene ble gjort gjennom. I løpet av den siste femårsperioden før konkursen hadde det således oppstått en differanse mellom de faktiske og de manipulerte årsoppgavene på 22 millioner kroner.

I rettsaken mot revisor ble sakens kjerne hvorvidt revisor skulle ha forvissnet seg om at kontoutdragene var korrekte ved å innhente disse direkte fra meglerforetaket, noe som revisor ikke hadde gjort.

Rettens vurdering

Rettens utgangspunkt var at det skal innhentes eksterne dokument ved høy risiko for misligheter, men ikke dersom risikoen er middels eller lav. I dette tilfellet hadde revisor i planleggingsfasen vurdert risikoen for misligheter som lav siden det var «gjennom-siktlige forhold i selskapet» og «daglig leder fremsto som oppriktig og ærlig, med høye etiske verdier og integritet». Rettens vurdering var imidlertid at siden selskapet i alle år hadde hatt negativ egenkapital og vært på randen av konkurs, hadde eier motiv for å manipulere årsregnskapene siden han sto i fare for både å miste sin jobb og den egenkapitalen han hadde skutt inn i selskapet. Retten konkluderte således med at risikoen for misligheter i dette tilfellet var høy og at revisor derfor skulle ha innhentet kontoutdrag direkte fra meglerforetaket.

I april 2018 ble revisor dømt i Tingretten til å erstatte 11,0 millioner kroner av investorenes tap, samt dekke investorenes saksomkostninger på 2,0 millioner kroner. Revisjonshonoraret i henhold til det siste årsregnskapet før konkursen var for øvrig 14 000 kroner ekskl. mva.

Revisjonsmessige grep

De fire dommene har en del felles-trekk. Det mest iøynefallende er størrelsen på feilene som årsregnskapene har vært beheftet med, som i alle tilfellene har vært omfattende. Dernest at selskapene har slitt økonomisk og hatt svak eller tapt egenkapital i flere år før

de til slutt gikk konkurs. Det er også interessant å merke seg at flere av saksøkerne bebreidet revisor for å ha hatt manglende detaljkunnskap om virksomheten.

I det følgende vil jeg dele noen tanker om hvilke grep vi som praktiserende revisorer bør iverksette som følge av dommene.

Økt oppmerksomhet til konkurskandidater

For at revisor skal pådra seg erstatningsansvar i millionklassen, er det ikke nok at revisjonen har vært mangelfull. I tillegg må investorer, banker eller andre kreditorer ha lidt et tap som følge av at årsregnskapet har hatt vesentlige feil. Siden slike tap som hovedregel først oppstår dersom et selskap går konkurs, er min klare anbefaling at alle oppdragsansvarlige revisorer retter ekstra oppmerksomhet mot de av revisjonskundene man tror kan gå konkurs.

Årlig gjennomgang av kundeportefølje

Alle oppdragsansvarlige revisorer bør ha et bevisst forhold til konkurstrisikoen i kundeporteføljen sin. I den forbindelse bør det årlig foretas en systematisk gjennomgang av kundeporteføljen for å identifisere selskaper som har svak resultatutvikling og/eller svak egenkapital. Etter å ha nøye vurdert om hvert og ett av disse selskapene risikerer å gå konkurs, vil man trolig sitte igjen med en relativt kort liste med konkurskandidater.

Den årlige gjennomgangen bør utføres så tidlig som mulig på høsten, slik at oppdragsansvarlig revisor har tilstrekkelig tid til å iverksette de tiltakene

Bonita Invest AS drev med valutahandel på vegne av et titalls kunder.

Visma eAccounting for regnskapsbyrå

- Komplet løsning for regnskapsførere

“Visma eAccounting er en superenkel løsning
for kunde, og avansert nok for regnskapsfører.”

Jan Morten Eskilt, eRatio AS

Visma eAccounting for regnskap

- Mer enn bare et regnskapsprogram

- Komplette løsninger med avanserte verktøy for deg som er regnskapsfører
- Brukervennlig for kundene dine
- Sømløs samhandling i løsningen
- Automatikk, apper og integrasjoner som sparer tid
- Prisgunstig for både kunde og byrå

“

Med Visma eAccounting kan vi nå tilby en enkel og kostnadseffektiv løsning. Også for de minste kundene.

Andreas Vik, BDO

“

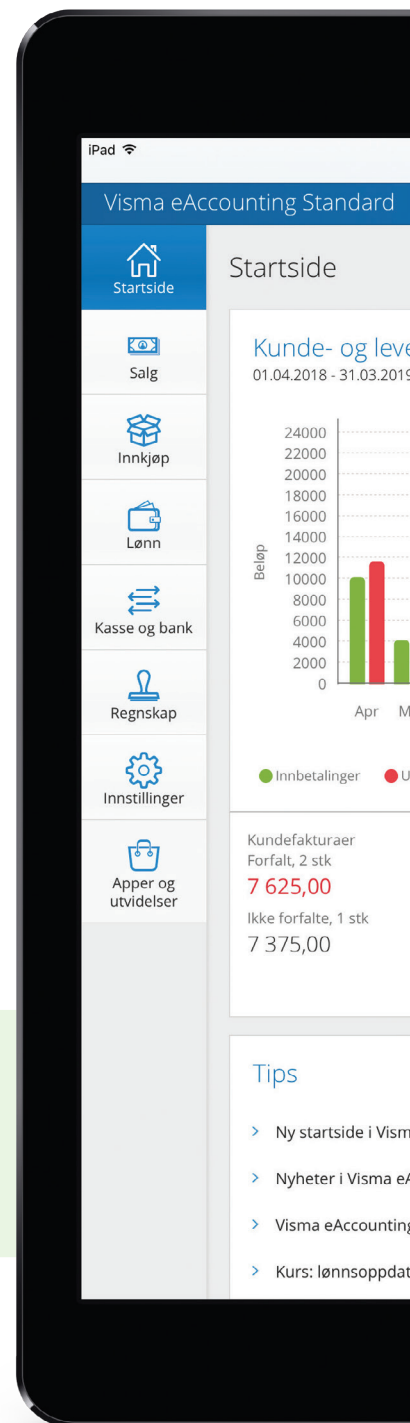
Visma Byrå Periode har redusert vår tidsbruk knyttet til dokumentasjon vesentlig.

Jørgen Edvardsen, Causa AS

“

Kundene setter stor pris på at de slipper bekymring og stress rundt innlevering av bilag.

Vibeke Sørensen, O M Regnskap AS

Regnskapsbyrå program

Regnskap og faktura

Automatiserte prosesser som bankintegrasjon, elektronisk fakturering og kvitteringstolk

Mobile apper

Forenkler samarbeidet med kundene

Tilleggsmoduler

Legg til mer funksjonalitet etter behov

Avstemming og årsavslutning

Spre arbeidsmengden utover året, del digitale rapporter.

Komplett lønssystem med reise, utlegg og fravær

Effektivt og avansert med mulighet for selvbetjening

Automatikk og kunstig intelligens

La løsningen jobbe med deg

Budsjett, dashboard og rapportering

Brukervennlig fremstilling av tall med drill-down muligheter.

Utvidelser og bransjeløsninger

Integrasjoner mot en rekke populære apper og tjenester

Kunde- og internadministrasjon

Full oversikt over ansatte, kunder og oppgaver

Nettside med kundeportal

Profesjonell hjemmeside med kundeinnlogging.

Visma eAccounting for regnskapsbyrå

Komplett løsning for regnskapsbyrå som vil
effektivisere samarbeidet med kundene

Vil du vite mer?

Kontakt oss på telefon **21 89 83 74**

regnskapsforer@visma.com

Les mer om Visma eAccounting for regnskapsbyrå
og om mulighetene med vårt partnerprogram
på visma.no/eaccounting/regnskapsforer

som er nødvendige for å gi disse revisjonsoppdragene den ekstra oppmerksomheten som kreves.

Risikovurdering i planleggingsfasen

Typisk for SMB-bedrifter i Norge er at eierne og ledelsen ofte er de samme personene. Ved en konkurs risikerer de således både å tape investeringen sin og miste jobben sin. For mange vil det dessuten være et stort personlig nederlag å gå konkurs. Når det begynner å gå dårlig for et selskap, vil ledelsen derfor være i en så presset situasjon at terskelen for å manipulere årsregnskapet ikke vil være så høy. Ledelsen kan for eksempel rettfærdiggjøre regnskapsmanipulasjon overfor seg selv med at utviklingen snart vil snu og at man da skal nulle ut den midlertidige feilen.

Det er derfor viktig at risikovurderingene i planleggingsfasen som er videreført fra forrige års revisjon, gjennomgås og oppdateres til å reflektere et høyt risikonivå for konkurskandidatene.

Forståelse av virksomheten

For å kunne planlegge og kvalitetssikre at et revisjonsoppdrag utføres i samsvar med god revisjonsskikk, er det helt avgjørende at oppdragsansvarlig revisor forstår den virksomheten som revideres. For oppdragsansvarlige revisorer med 150–300 kunder i sin portefølje kan mengden fort bli en utfordring. Særlig stor vil utfordringen være for nyutnevnte oppdragsansvarlige revisorer som har overtatt en stor portefølje. Dette fordi forståelse av virksomheten omfatter mye mer enn å ha en generell forståelse av virksomhetstype.

For å oppnå forståelse av den enkelte virksomheten må oppdragsansvarlig revisor vise engasjement og bruke tid på å sette seg godt inn i de underliggende rutinene og prosessene på identifiserte risikoområder. Uten en slik dyp forståelse vil det være vanskelig for oppdragsansvarlig revisor med sin begrensede tidsbruk på det enkelte revisjonsoppdraget, å utøve en fullverdig kvalitetssikring. Når det gjelder selskaper som risikerer å gå konkurs,

blir naturligvis forståelse av virksomheten ekstra viktig.

Sammensetning av revisjonsteam

Når en revisjonskunde faller inn under kategorien konkurskandidat, bør oppdragsansvarlig revisor revurdere sammensetningen av revisjonsteamet. Som følge av at risikoen for misligheter øker, vil oppdraget revisjonsmessig bli langt mer krevende enn et revisjonsoppdrag med ordinær risiko. Det vil ikke lenger være tilstrekkelig at medarbeideren på oppdraget ukritisk kopierer fjorårets revisjon. Oppdraget bør derfor bemannes med erfarne revisor-medarbeidere, alternativt at oppdragsansvarlig revisor selv involverer seg direkte i revisjonen av identifiserte risikoområder.

Planlagte revisjonshandlinger

Den største utfordringen med økt risiko for misligheter og feil er å utforme egnede revisjonshandlinger som tar høyde for den økte risikoen. Hvilke revisjonshandlinger som er aktuelle, vil avhenge av den enkelte typen virksomhet. En generell rettesnor er imidlertid å innhente så mye eksterne revisjonsbevis som mulig. I så henseende vil innhentelse av årsoppgave direkte fra banken være en viktig revisjonshandling.

I arbeidet med å utforme de nye revisjonshandlingene er det viktig at oppdragsansvarlig revisor bidrar aktivt med sin erfaring og kompetanse. For selskaper som har varelager, vil det alltid være risiko for at ledelsen legger til et par sider med fiktive varer på varelagerlisten etter at revisor har foretatt sin kontrolltelling. Revisor kan

eliminere denne risikoen ved å foreta sin kontrolltelling etter at selskapet er helt ferdig med sin varetelling og samtidig ta kopi av den komplette varetellingslisten. For selskaper med vesentlig ikke-fakturert beholdning bør revisor identifisere relevante kilder til dokumentasjon som på ulike måter kan gi grunnlag for kritisk å vurdere ledelsens estimater.

Ellers er revisors evne til å utøve en profesjonell skeptisk holdning langt viktigere ved revisjon av selskaper som kan gå konkurs. Dette gjelder spesielt graden av utøvd skepsis til informasjon og forklaringer som mottas fra ledelsen, samt graden av oppmerksomhet relatert til motstridende revisjonsbevis, forhold som kan så tvil om påliteligheten til dokumenter og forhold som kan tyde på mulige misligheter.

Vurdering av plikt til egenfratreden

I aksjeloven § 3–4 et det stilt krav om at egenkapital og likviditet til enhver tid skal være forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten som drives. I aksjeloven § 3–5 er styret gitt en handleplikt dersom egenkapitalen er lavere enn forsvarlig. For selskaper som risikerer å gå konkurs, stilles det høye krav til aktsomhet fra revisors side når det gjelder vurderinger knyttet til selskapets egenkapitalsituasjon. At styret ikke oppfyller handleplikten, må anses å utgjøre et vesentlig lovbrudd. Dersom styret ikke iverksetter tiltak for å rette på foretakets egenkapitalsituasjon, har revisor i henhold til revisorloven § 7–1 1. ledd plikt til å fratred.

**Et ledende spesialselskap
for kontraktsgarantier**

www.atradius.noTlf: 67 83 72 12